

Раскажыце, колькі падтэм выкарыстаў аўтар для таго, каб раскрыць тэму. Ці супадаюць яны з абзацамі?

Назавіце апорныя (ключавыя) словы ў кожнай падтэме. Ці дапамагаюць яны зразумець сэнс тэксту?

Апорныя (ключавыя) словы — гэта словы, якія перадаюць асноўную інфармацыю тэксту. Гэта могуць быць асобныя словы ці спалучэнні слоў і нават цэлыя сказы.

12. Запішыце сказы ў такой паслядоўнасці, каб атрымаўся тэкст. Устаўце прапушчаныя літары, раскрыйце дужкі.

1. Бабуля сабралася ў госці. 2. Стасік ноч..у захацеў малака, пазваў бабулю, але яна не адгукнулася. 3. Тут да дзя..ей зале(з/с) у ложка кат Кузьма і заспяваў знаёмую ціхую песню. 4. Калі ўнукі Стасік і Наталка заснулі, бабуля ціхен..ка пайшла (з/с) хаты. 5. Стасік спалоха..ся і пабудзіў Наталку. 6. Дзе..і супакоіліся і зноў заснулі. 7. Раніцай бабуля дала кожнаму па вялікім кавалку пірага, і ко..іку дала за тое, што ён пільнаваў дзя..ей і ім не было страшна (*Паводле В. Віткі*).

§ 3. Паглыбленне паняцця пра апавяданне, апісанне і разважанне

13. Вызначце, які з тэкстаў з'яўляецца апавяданнем, які — апісаннем, а які — разважаннем. Сваё меркаванне абгрунтуйце.

I. Аднаго разу малы Францішак надумаў зрабіць сабе пячатку. Акуратна выразаў на дошчачцы літары, а пасля ўзяў з печы сажы, змяшаў са шмальцам* і густа намазаў пячатку. А пасля прыклаў яе да тонкага беласнежнага абруса, што ляжаў на сталі.

Які жах! Замест прыгожых літар стаялі нейкія незразумелыя знакі. Каб схваць надпіс, Францішак хуценька перавярнуў абрус. I — о цуд! Пасярод сталá цяпер зграбна красавалася па-стараславянску выпісанае — настаўнік жа заўсёды хваліў Францішка за пісьмо — слова СКОРИНА (*Паводле А. Клышкі*).

II. Помнік легендарнаму земляку быў устаноўлены ў Полацку ў 1974 годзе. Асновай для помніка Скарыну служыць верхняя паверхня ступеньчатага цокаля*, які мае памеры 6×8 метраў. Агульная вышыня яго 12 метраў. У скульптуры вядомы беларускі дзеяч выяўлены апранутым у спадаючую мантыю*, у яго левай руцэ — кніга, сімвал ведаў. Скарына пра нешта засяроджана думае, падпёршы галаву правай рукой («*Vetliva. Гід па Беларусі*»).

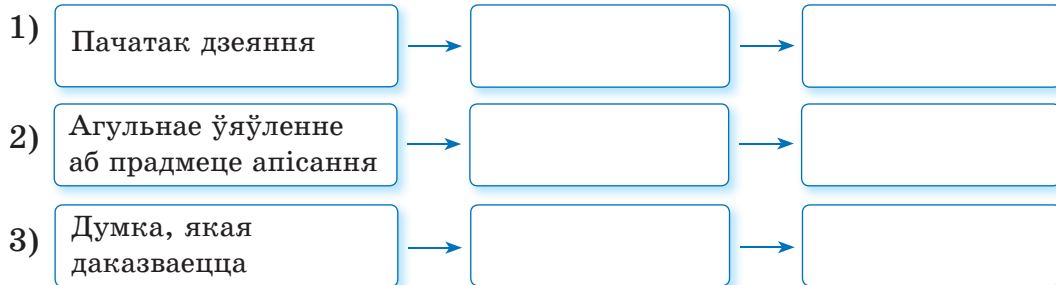
III. Францыск Скарына стварае ў Празе першае ў гісторыі Беларусі выдавецтва, дзе на працягу 1517—1519 гадоў выдае кнігі на старабеларускай мове.

Паўстае пытанне: чаму Скарына выдаваў свае кнігі ў Празе — сталіцы Чэхіі? Магчыма, яго прываблівалі чэшскія друкарні, якія славіліся на ўсю Еўропу, магчыма, мелі значэнне трывалыя сувязі паміж ВКЛ і Чэхіяй. Можна быць, яго прыцягвала сюды ўвогуле надзвычай высокая культура чэхаў... Бясспрэчна адно: дзейнасць у Празе з'яўляецца самым плённым перыядам у біяграфіі Скарыны (*Паводле А. Багданавай*).

на працягу

14. Дапоўніце схемы тыпаў маўлення. Раскажыце пра асаблівасці кожнага з іх.

15. Прачытайце тэкст. Вызначце яго тып, абгрунтуйце сваё меркаванне.

Хлопчык катаўся на каньках і нечакана праваліўся пад лёд. Дзеці, якія гулялі побач, закрычалі, забегалі. Ніхто з іх не адважыўся кінуцца на дапамогу.

На шчасце, берагам ішоў салдат. Пачуўшы крыкі, ён скінуў шынель і шапку і скокнуў у ваду. Неўзабаве ён узняў хлопчыка над галавою. Вада была салдату па шыю, і ён пайшоў да берага, крышачы лёд.

Сабраліся людзі. Прыбегла маці хлопчыка. Плача ад радасці, дзякуе салдату, дамоў запрашае абсушыцца. А той выліў ваду з ботаў, надзеў шынель і шпарка пабег у свой ваенны гарадок. Ніхто не паспеў нават імя ў яго спытаць. І ў твар ніхто не запомніў (*Паводле В. Хомчанкі*).

Выпішыце з тэксту апорныя (ключавыя) словы і выразы. Абгрунтуйце свой выбар. Перакажыце тэкст з іх дапамогай. Ці складана было гэта зрабіць?

16. Спішыце тэкст, устаўляючы прапушчаныя літары і раскрываючы дужкі. Абгрунтуйце яго прыналежнасць да тыпу апісання.

Фантан «Беларусь»

У 2006 год..е на плош..ы Незалежнасці ў Мінску з(?)явіўся фантан «Беларусь». Яго ўпрыгожваюць тры бронзавыя буслы на в..нку^л з калос..я, якія сімвалізуюць нашу краіну. Птушкі «ўзлятаюць» над шкляным купалам – дахам пад..емнага гандлёвага ц..нтра. Вакол купала размешчаны выявы гербаў (?)абласных ц..нтраў Беларусі.

Па перыметры круглага бас(?)ейна б(?)е больш за 700 струменяў вады. Шкляны купал адлюстроўвае іх бляск.^{сн} Таму ў сонечны дзень фантан нагадвае в..лізны брыл..янт (*Паводле Ю. Барыла*).

Разгледзьце малюнак фантана на вокладцы вучэбнага дапаможніка. Ці адпавядае выява фантана яго назве? Дайце адказ на пытанне, выкарыстоўваючы схему тыпу разважання.

17. Прачытайце апорныя словы-дзеясловы. Ці можна па іх здагадацца, якім будзе змест выказвання? Чые дзеянні могуць быць перададзены з дапамогай дзеясловаў?

Падкраўся, упала, падлятала, падала, адвяла, узнялася, паляцела.

Складзіце тэкст, выкарыстоўваючы апорныя словы.